

Prawo i postępowanie cywilne. Teoria, przykłady, orzecznictwo

Wydanie 4.

Przejdź do produktu na **ksiegarnia.beck.pl**

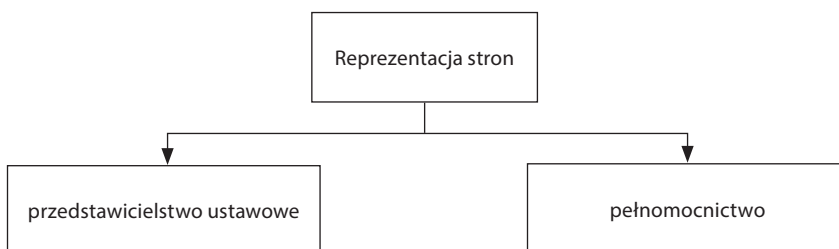

Część I.

Ogólne zasady postępowania cywilnego

Rozdział I. Reprezentacja stron

1. Przedstawicielstwo ustawowe i pełnomocnictwo

Każda osoba fizyczna legitymująca się pełną zdolnością do czynności prawnych, może samodzielnie dokonywać czynności prawnych lub skorzystać z pomocy osób trzecich (pełnomocników) przy ich wykonywaniu. Natomiast osoba nieposiadająca zdolności do czynności prawnych lub ograniczona w zdolności do czynności prawnych nie może samodzielnie kształtować swojej sytuacji prawnej, musi zatem korzystać z pomocy osoby trzeciej (przedstawicielstwo). W obu wyżej wskazanych przypadkach, w których dokonywanie czynności prawnych „w imieniu” i ze skutkiem dla danego podmiotu odbywa się za pośrednictwem innych podmiotów, mamy do czynienia z reprezentacją.

PRZEDSTAWICIELSTWO USTAWOWE

Konstrukcja przedstawicielstwa ustawowego ma zastosowanie w sytuacjach niemożności samodzielnego działania przez reprezentowanego. Dotyczy to osób małoletnich lub ubezwłasnowolnionych, które nie mają możliwości dokonywania czynności prawnych na swoją rzecz, inaczej niż korzystając z konstrukcji przedstawicielstwa. Podkreślenia wymaga, że kompetencje przedstawiciela ustawowego są szersze niż kompetencje reprezentowanego, np. przedstawiciel może umocować pełnomocnika do działania w imieniu reprezentowanego.

1. Rodzic

Najczęściej występującym w praktyce przykładem przedstawicielstwa ustawowego jest rodzic względem małoletniego dziecka pozostającego pod jego władzą rodzicielską (art. 98 § 1 KRO). W przypadku ustanowienia dla małoletniego dziecka rodziny zastępczej, bez jednoczesnego

pozbawienia władzy rodzicielskiej jego biologicznych rodziców, w postępowaniu przed sądem, dziecko jest nadal reprezentowane przez rodziców biologicznych, nie zaś przez rodziców rodziny zastępczej, w której dziecko zostało umieszczone¹.

Małoletnie dziecko pozywające jednego z rodziców o alimenty reprezentowane jest przez drugiego z przedstawicieli ustawowych, który posiada pełną władzę rodzicielską względem dziecka. Rodzic może ustanowić pełnomocnika do działania w imieniu i na rzecz małoletniego dziecka.

Przykład

Powód: mał. Jeremi Noskowski, PESEL 16032112340, zam. Gdynia, ul. Kamienna 12/12 – repr. przez przedstawicielkę ustawową Kornelię Jeszewską – repr. przez adw. Bartosza Markowskiego

Pełnomocnictwo

Ja, niżej podpisana Kornelia Jeszewska (PESEL 89121201234), zam. w Gdyni, ul. Kamienna 12/12 jako przedstawicielka ustawowa małoletniego Jeremiego Noskowskiego (PESEL 16032112340) udzielam pełnomocnictwa adwokatowi Bartoszowi Markowskiemu w sprawie o ustalenie obowiązku alimentacyjnego przeciwko Robertowi Noskowskiemu.

2. Opiekun

Opiekę ustanawia się dla małoletniego dziecka, jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska albo jeżeli rodzice są nieznani lub dla osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie. W literaturze wskazuje się, że opieka nad małoletnim to stała piecza nad osobą i nad majątkiem ustanowiona przez sąd opiekuńczy dla małoletniego niepozostającego pod władzą rodzicielską.

Władza rodzicielska nie przysługuje rodzicowi, jeżeli:

- 1) nie żyje lub został uznany za zmarłego (art. 31 KC);
- 2) nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych wskutek nieosiągnięcia pełnoletności lub wskutek ubezwłasnowolnienia całkowitego lub częściowego;
- 3) został pozbawiony władzy rodzicielskiej, na mocy postanowienia sądu opiekuńczego (art. 111 § 1 albo § 1a), w wyroku orzekającym rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa (art. 112 KRO) lub w wyroku ustalającym pochodzenie dziecka (art. 93 § 2 KRO);
- 4) jego władza rodzicielska została zawieszona (art. 110 § 1 KRO);
- 5) sąd nie przyznał ojcu dziecka w wyroku ustalającym ojcostwo tej władzy, a matce władza rodzicielska także nie przysługuje;
- 6) orzeczono w stosunku do niego pozbawienie praw rodzicielskich i opiekuńczych, które orzeka sąd rodzinny w razie popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim (art. 43c KK w zw. z art. 572 § 2 KPC).

Opiekę nad małoletnim ustanawia się z urzędu lub na wniosek osoby mającej być opiekunem. Sądem właściwym dla rozpoznania takiego wniosku jest wydział rodzinny sądu rejonowego.

¹ Wyr. WSA w Gdańsku z 13.12.2007 r. (III SA/Gd 369/07, Legalis).

W treści pisma wszczynającego postępowanie wnioskodawca wnosi o ustanowienie go opiekunem prawnym dla małoletniego, wskazuje relacje rodzinne łączące wnioskodawcę z małoletnim oraz uzasadnia wnioszek.

Uczestnikiem postępowania jest małoletni, a postępowanie odbywa się w trybie nieprocesowym. Do wniosku należy załączyć odpis aktu urodzenia małoletniego, ewentualnie, w zależności od okoliczności, również odpis wyroku pozbawiającego rodziców dziecka władzy rodzicielskiej, odpis aktu zgonu rodzica/rodziców.

Opiekuna prawnego ustanawia się także dla dziecka małoletniej matki. Najczęściej opiekunem prawnym będzie rodzic/rodzice małoletniej matki, której z racji wieku nie przysługuje władza rodzicielska. Zawarcie (za zgodą sądu opiekuńczego) związku małżeńskiego przez małoletnią matkę, która ukończyła 16. rok życia powoduje uzyskanie przez matkę władzy rodzicielskiej.

Identyczny tryb przewidziany jest dla ustanowienia opieki nad osobą dorosłą ubezwłasnowolnioną całkowicie, przy czym opiekunem dla tej osoby powinien zostać współmałżonek lub – w razie braku – matka lub ojciec ubezwłasnowolnionego (art. 176 KRO).

3. Reprezentant dziecka

W wyniku nowelizacji KRO, dokonanej na mocy ustawy z 28.7.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, zdecydowano się na wprowadzenie instytucji reprezentanta dziecka. Zastąpiła ona, funkcjonującego uprzednio kuratora reprezentującego dziecko. Stosownie do brzmienia art. 99 § 1 KRO, dla dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, którego żadne z rodziców nie może reprezentować, sąd opiekuńczy ustanawia reprezentanta dziecka.

Reprezentant dziecka jest umocowany do dokonywania wszelkich czynności łączących się ze sprawą, również w zakresie zaskarżenia i wykonania orzeczenia.

Reprezentantem dziecka może być ustanowiony adwokat lub radca prawny, który wykazuje szczególną znajomość spraw dotyczących dziecka, tego samego rodzaju lub rodzajowo odpowiadających sprawie, w której wymagana jest reprezentacja dziecka, lub ukończył szkolenie dotyczące zasad reprezentacji dziecka, praw lub potrzeb dziecka (art. 99¹ § 1 KRO).

W przypadku gdy stopień skomplikowania sprawy tego nie wymaga, w szczególności gdy sąd opiekuńczy określi szczegółowo treść czynności, reprezentantem dziecka może zostać ustanowiona również inna osoba posiadająca wyższe wykształcenie prawnicze i wykazująca znajomość potrzeb dziecka. Jeżeli szczególne okoliczności za tym przemawiają, reprezentantem dziecka może zostać ustanowiona także osoba nieposiadająca wyższego wykształcenia prawniczego (art. 99¹ § 2 KRO).

Co jednak istotne, w postępowaniu karnym, rolę reprezentanta dziecka może sprawować jedynie adwokat lub radca prawny (art. 99¹ § 3 KRO).

4. Kurator

Kuratela jest prawną formą częściowej i ograniczonej pieczy nad określoną osobą lub jej majątkiem. Podstawą prawną ustanowienia kurateli może być tylko przepis rangi ustawowej. Oprócz przepisów KRO przewidujących ustanowienie kurateli (w szczególności: art. 19 § 1, art. 61¹⁰ § 2, art. 61¹² § 2, art. 70 § 2, art. 82 § 3, art. 102, 109 § 3, art. 182, 183 § 1, art. 184 § 1) należy zwrócić uwagę na przepisy KC (art. 16 § 2 i art. 42 § 1) oraz przepisy KPC (np. art. 69,

143–144, 666 § 1, art. 802). Ustanowienie kuratora przewidują też przepisy innych ustaw (np. art. 144 PrBank; art. 253 § 2 i art. 426 § 2 KSH; art. 26 ust. 1 OdwrKredytHipU)².

Tym samym możliwość ustanowienia kurateli dotyczy zarówno dziecka poczętego, a jeszcze nie narodzonego, jak i osoby nieznanej z miejsca pobytu. Wniosek o ustanowienie kuratora składa się do sądu, zgodnie z właściwością określoną w art. 599–605 KPC. Sąd wydaje postanowienie o ustanowieniu kuratora oraz wydaje mu zaświadczenie określające zakres przyznanych mu kompetencji, stosownie do brzmienia art. 604 KPC.

W literaturze wskazuje się, że od ustanowienia kurateli należy odróżnić ustanowienie (powołanie) kuratora. Rozróżnienie to jest uzasadnione nie tylko wtedy, gdy celem kurateli jest sprawowanie pieczy prawnej nad daną osobą lub jej majątkiem w zakresie wyznaczonym rodzajem spraw (np. art. 16 § 2 KC). W takim przypadku należy ustanowić kuratelę. Ustanowienie zaś kuratora w celu załatwienia przez niego jedynie określonej sprawy jest równocześnie ustanowieniem kurateli, wystarczające będzie zatem jedynie powołanie kuratora. W istocie w każdym wypadku ustanowienie kurateli, a zatem ustanowienie dla określonej osoby prawnej formy pieczy nad nią lub jej majątkiem w postaci kurateli, jest niezbędnym warunkiem ustanowienia kuratora dla tej osoby³.

Warto wskazać, że w praktyce sądy wielokrotnie ustanawiają adwokatów, radców prawnych i aplikantów kuratorami, np. kuratorami spadku lub dla osób nieznanych z miejsca pobytu. Właściwa izba adwokacka lub izba radców prawnych przekazuje sądom listę osób, które wyraziły chęć pełnienia czynności kuratora. Za wykonywane czynności kuratorowi przysługuje wynagrodzenie.

5. Wspólnik spółki cywilnej

Zgodnie z art. 866 KC, w braku odmiennej umowy lub uchwały wspólników, każdy wspólnik spółki cywilnej jest umocowany do reprezentowania spółki w takich granicach, w jakich jest uprawniony do prowadzenia jej spraw. Wspólnik reprezentujący spółkę jest jej przedstawicielem ustawowym. W literaturze wskazuje się, że prowadzenie spraw polega na podejmowaniu decyzji o charakterze gospodarczym, organizacyjnym, personalnym oraz finansowym i organizowaniu działalności spółki⁴.

Jak wyżej wskazano, uprawnienie do reprezentowania spółki ma charakter dyspozytywny, o ile wspólnicy w umowie, bądź w uchwale, nie postanowią inaczej. W przypadku braku modyfikacji w umowie spółki, kodeksowego modelu reprezentacji, konieczne będzie każdorazowe (kazuistyczne) ustalanie czy dana czynność mieści się w zakresie zwykłych czynności, czy nie. Przy rozstrzyganiu o tym, czy dana czynność mieści się w pojęciu czynności zwykłego zarządu, konieczne jest uwzględnienie celu i determinowanego nim rodzaju działalności spółki, doniosłości danej czynności z punktu widzenia rozmiaru działalności spółki itp.⁵ Ustawodawca nie wyjaśnia analitycznie znaczenia określenia „zwykłe czynności spółki”; odpowiednio dotyczy to także „czynności przekraczających zwykłe czynności spółki”. Oba te określenia wykazują zbieżność znaczeniową z określeniami „czynności zwykłego zarządu”

² K. Osajda (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Legalis 2020, komentarz do art. 178 KRO.

³ H. Haak, A. Haak-Trzaskowska, Opieka i kuratela, Legalis 2017, komentarz do art. 178 KRO.

⁴ A. Kidyba, Kodeks cywilny. Komentarz, Tom III, Część szczególna, Warszawa 2010, s. 1102 wraz z cytowaną tam literaturą.

⁵ Np. wyr. SA w Warszawie z 4.11.2008 r. (I ACA 554/08, Legalis).

oraz „czynności przekraczające zwykły zarząd”, jednak również w odniesieniu do nich ustawodawca nie wprowadził definicji ustawowej (zob. art. 199 i 201 KC)⁶.

Kodeks cywilny nie rozstrzyga skutków działania wspólnika będącego przedstawicielem ustawowym spółki bez umocowania. Wobec czego, jeżeli wspólnik działa bez umocowania lub z przekroczeniem umocowania, czynności prawne podejmowane przez niego są nieważne, natomiast ważność zawartej umowy zależy od potwierdzenia jej przez pozostałych wspólników. Podmiot dokonujący czynności prawnej ze spółką cywilną może wyznaczyć pozostałym wspólnikom termin do potwierdzenia czynności rzekomego pełnomocnika. Brak potwierdzenia czynności powoduje, że czynność staje się nieważna, a nieumocowany wspólnik ponosi wszelką odpowiedzialność względem osoby, z którą dokonywał czynności prawnej, do której nie był umocowany.

6. Osoba czynna w lokalu przedsiębiorstwa

Lokalem przedsiębiorstwa (przeznaczonym do obsługi publiczności) jest każde miejsce wykorzystywane do obsługi klientów przedsiębiorstwa rozumianego funkcjonalnie, tj. jako miejsce prowadzenia działalności gospodarczej⁷. Możliwe jest także zawarcie skutecznej umowy za pomocą środków porozumiewania się na odległość np. telefonu lub faksu w świetle art. 97 KC. Jak trafnie zwrócił uwagę SN w wyroku z 5.12.2003 r.⁸, nie ma żadnych podstaw, by wyłączyć możliwość zawierania umów na odległość przy pomocy faksu, ani, by wyłączyć w takiej sytuacji stosowanie art. 97 KC. Użyte w art. 97 KC pojęcie „lokal przedsiębiorstwa przeznaczony do obsługi publiczności” musi być rozumiane szeroko, jako każde miejsce w przedsiębiorstwie, w którym znajdują się osoby i urządzenia służące do kontaktów z klientami i zawierania umów także na odległość.

Osobą czynną, działającą w tym lokalu, jest każda osoba fizyczna, wobec której istnieje obiektywne domniemanie, że jest ona umocowana do działania w imieniu tego, kto to przedsiębiorstwo prowadzi, bez względu na to, czy znalazła się w lokalu za wiedzą i zgodą przedsiębiorcy. Jeśli czynność prawna, skutecznie dokonana przez osobę czynną w lokalu przedsiębiorstwa, spowodowała szkodę u przedsiębiorcy, w imieniu którego czynność została dokonana, nie wyklucza się powstania odpowiedzialności odszkodowawczej tej osoby wobec przedsiębiorcy. Jeśli zaś chodzi o rodzaj czynności dokonywanych przez osobę znajdującą się w lokalu przedsiębiorstwa, należy przez nie rozumieć typowe czynności związane z działalnością i profilem danego przedsiębiorstwa.

PEŁNOMOCNICTWO

Zgodnie z brzmieniem art. 96 KC, jeżeli umocowanie do działania w cudzym imieniu może być oparte na oświadczeniu reprezentowanego, mamy do czynienia z pełnomocnictwem.

1. Pojęcie pełnomocnictwa

Pojęcie pełnomocnictwa nie jest jednoznaczne. Jest nim z jednej strony czynność prawna, na którą składa się oświadczenie woli mocodawcy i będąca źródłem umocowania pełnomocnika do działania w imieniu mocodawcy (art. 99, 101 § 2, art. 106, 107 i 108 KC). W drugim

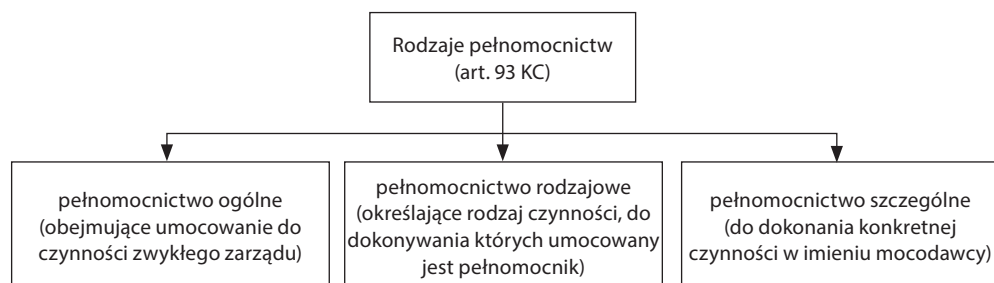
⁶ E. Gniewek, Kodeks cywilny. Komentarz, Legalis 2017, komentarz do art. 865 KC.

⁷ Wyr. SA w Białymstoku z 26.8.2016 r. (I ACa 263/16, Legalis).

⁸ IV CK 286/02, Legalis.

znaczeniu pełnomocnictwo to kompetencja (upoważnienie), tj. sytuacja prawna pełnomocnika występująca w stosunku prawnym pełnomocnictwa, jaki łączy go z reprezentowanym (art. 98, art. 101 § 1, art. 106 *in fine* KC). Z kolei pełnomocnictwo w języku prawniczym to dokument obejmujący treść pełnomocnictwa jako czynności prawnej⁹.

2. Rodzaje pełnomocnictw

Przykład – pełnomocnictwo ogólne

Ja, niżej podpisana Malwina Cegielska, upoważniam Martynę Merecjan do administrowania i zarządu nieruchomością położoną w Warszawie przy ul. Kubusia Puchatka 13/13, stanowiącą lokal mieszkalny, dla którego Sąd Rejonowy w... prowadzi księgę wieczystą nr KW... oraz pomieszczeniami przynależnymi do nieruchomości.

Pełnomocnictwo obejmuje dokonywanie wszelkich czynności faktycznych i prawnych związanych z zarządem powyżej opisanej nieruchomości, w szczególności do:

- 1) zawierania umów najmu oraz dokonywania innych czynności prawnych i faktycznych związanych z umowami najmu,
- 2) pobierania w imieniu właściciela czynszu najmu oraz innych opłat związanych z eksploatacją mieszkania,
- 3) ...

Pełnomocnictwo rodzajowe powinno określać rodzaj (typ, grupę) czynności prawnych, do których dokonywania umocowany został pełnomocnik oraz przedmiot tych czynności¹⁰.

Przykład

Ja, niżej podpisany Jacek Tolecki będąc akcjonariuszem spółki ABC S.A. z siedzibą w Lublinie, posiadając łącznie akcji Spółki i tym samym głosów na Walnym Zgromadzeniu Spółki, niniejszym upoważniam zamieszkałego w przy ul. legitymującego się dowodem osobistym seria i numer

do:

- 1) udziału w imieniu akcjonariusza w Walnym Zgromadzeniu Akcjonariuszy Spółki, zwołanym przez Zarząd na dzień 20.1.2025 r. na godzinę 13.00 w siedzibie Spółki;

⁹ E. Gniewek, Kodeks cywilny, komentarz do art. 96 KC.

¹⁰ Wyr. SN z 4.11.1998 r. (II CKN 866/97, Legalis).

- 2) podpisania listy obecności w imieniu akcjonariusza;
- 3) głosowania w imieniu akcjonariusza według uznania pełnomocnika/zgodnie z instrukcją co do głosowania, wskazaną poniżej we wszystkich sprawach objętych porządkiem obrad tego zgromadzenia;
- 4) składania podczas Zgromadzenia w moim imieniu wszelkich wniosków, wyjaśnień, jak też żądania wyjaśnień od Zarządu itp.

Pełnomocnictwo szczególne powinno z kolei wymienić konkretną czynność o określonych stronach i przedmiocie¹¹.

Przykład

Działając w imieniu AGERO spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Konstancinie-Jeziornie, ul. Gąsiorowskiego 12, KRS 0000123456 jako wiceprezes Zarządu udzielam adwokatowi Markowi Leniowskiemu z Kancelarii MLM Malicki Leniowski Merkusz sp.p. pełnomocnictwa do reprezentowania Spółki w sprawie o sygn. akt IX GC 1234/25, toczącej się przed Sądem Okręgowym w Gdańsku IX Wydział Gospodarczy z powództwa AMOS spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w Kościerzynie o zapłatę.

Jaromir Krajeński

PEŁNOMOCNICY STRON¹²

Strony i ich organy lub przedstawiciele ustawowi mogą działać przed sądem osobiście lub przez pełnomocników, których zamknięty katalog jest wymieniony w art. 87 KPC. Wyodrębnia się cztery rodzaje osób, mogących być pełnomocnikami procesowymi:

- 1) pełnomocników profesjonalnych (adwokatów, radców prawnych oraz rzeczników patentowych w sprawach własności intelektualnej i doradców restrukturyzacyjnych w sprawach restrukturyzacji i upadłości);
- 2) osoby związane z mocodawcą umowami cywilnoprawnymi (sprawujące zarząd majątkiem, interesami strony lub pozostające ze stroną w stałym stosunku zlecenia, o ile przedmiot sprawy wchodzi w zakres zlecenia);
- 3) osoby powiązane ze sobą procesowo (współuczestnik sporu);
- 4) osoby związane stosunkiem bliskości (rodzice, małżonek, rodzeństwo, zstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia)¹³.

Ponadto Kodeks postępowania cywilnego w przepisach szczególnych określa jeszcze osoby mogące być pełnomocnikami procesowymi. Są to: art. 465 § 1 i 1¹ KPC (pełnomocnik pracowników, ubezpieczonych oraz pracodawców), art. 479²⁹ § 3 KPC (pełnomocnik Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów), art. 479⁵¹ KPC (pełnomocnik Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki), art. 479⁶² KPC (pełnomocnik Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej), art. 479⁷³ KPC (pełnomocnik Prezesa Urzędu Transportu Kolejowego), art. 479⁸⁴ KPC (pełnomocnik organu regulacyjnego – pracownik Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie lub pracownik regionalnego zarządu

¹¹ Post. SN z 19.10.1999 r. (II CZ 115/99, Legalis).

¹² Szerzej na ten temat: D. Wetoszka, J. Gręndzińska, M. Derlacz, Pozwy z prawa cywilnego na przykładach i wzorach, Warszawa 2017, s. 19–23.

¹³ A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2012, komentarz do art. 87 KPC.

gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie), art. 691⁵ KPC (pełnomocnicy rady pracowniczej i dyrektora przedsiębiorstwa), art. 1135⁵ KPC (pełnomocnicy do doręczeń dla strony zamieszkałej za granicą).

1. Adwokaci i radcowie prawni

Kwestię reprezentowania stron przed sądem przez adwokatów i radców prawnych regulują odpowiednio przepisy ustawy z 26.5.1982 r. – Prawo o advokaturze¹⁴ oraz ustawy z 6.7.1982 r. o radcach prawnych¹⁵.

2. Rzecznicy patentowi

W postępowaniu cywilnym rzecznik patentowy może występować w charakterze pełnomocnika również w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej innych niż sprawy własności przemysłowej, zgodnie z art. 9 ust. 1a ustawy z 11.4.2001 r. o rzecznikach patentowych¹⁶.

3. Pracownik jednostki organu lub jej organu nadrzędnego

Pełnomocnikiem osoby prawnej lub przedsiębiorcy, w tym nieposiadającego osobowości prawnej, może być również pracownik tej jednostki albo jej organu nadrzędnego (art. 87 § 2 KPC), tj. osoba pozostająca w stosunku prawnym z tą jednostką lub jej organem nadrzędnym.

4. Osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony

Pełnomocnikiem procesowym strony może być osoba fizyczna lub prawna sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony, jeżeli przedmiot procesu wchodzi w zakres tego zarządu.

5. Osoba pozostająca ze stroną w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia

Ustawodawca przewidział możliwość uczynienia pełnomocnikiem osoby pozostającej z mocodawcą w stałym stosunku zlecenia, jednakże jedynie w stosunku do spraw, których przedmiot wchodzi w zakres tego zlecenia. Oznacza to, że sprawa, w której zleceniobiorca ma być umocowany, musi mieścić się w przedmiotowym zasięgu stosunku zlecenia. Pełnomocnik będący zleceniobiorcą, zgłaszając swój udział w sprawie, musi wykazać istnienie stosunku podstawowego, łączącego go ze stroną¹⁷.

W orzecznictwie wskazuje się, że o stałym stosunku zlecenia decydują wzajemnie powiązane elementy czasu jego trwania i powtarzalności czynności stanowiących jego treść. Umowa stałego zlecenia, jako podstawa pełnomocnictwa procesowego, nie może być uznana za zawartą w celu obejścia przepisów o zastępstwie sprawowanym przez adwokatów i radców prawnych. Strona kwestionująca treść tej umowy jako stałego zlecenia powinna to udowodnić¹⁸.

¹⁴ T.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1564 ze zm.

¹⁵ T.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 499 ze zm.

¹⁶ T.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 749 ze zm.

¹⁷ Post. SN z 15.5.2007 r. (V CZ 32/07, Legalis).

¹⁸ D. Wetoszka, Pozwy z prawa cywilnego, s. 19–23; wyr. SN z 18.8.2009 r. (I PK 51/09, Legalis).

6. Współuczestnik sporu, małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia

Pełnomocnikiem procesowym może być współuczestnik sporu (osoba fizyczna lub prawna), bez względu na to, czy współuczestnictwo ma charakter formalny, czy materialny¹⁹, pod warunkiem że ten współuczestnik występuje w sporze po tej samej stronie. Interwenient uboczny samoistny, do którego stosuje się odpowiednio przepisy o współuczestnictwie jednolitym nie może być pełnomocnikiem, gdyż nie jest współuczestnikiem sporu.

Jeśli chodzi o pełnomocnictwo wynikające ze stosunku pokrewieństwa, to pełnomocnikiem procesowym mogą być: małżonek będący w związku małżeńskim ze stroną w czasie prowadzenia sprawy i niebędący w prawomocnie orzeczonej separacji, wstępni strony (również dziadkowie), zstępni strony (także dzieci pozamałżeńskie), rodzeństwo – również przyrodnie oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia tak zupełnego, jak i niezupełnego²⁰.

2. Udział innych niż strony podmiotów w postępowaniu

1. Prokurator

Prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie cywilnej w rozumieniu art. 1 KC (o świadczenie, o ustalenie lub ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa z wyjątkiem spraw o rozwód i separację ze względu na ich osobisty charakter). Może również wstąpić do każdego, toczącego się postępowania cywilnego.

Stroną postępowania będzie jednak podmiot, na rzecz którego prokurator wytoczył powództwo i który oznaczył w pozwie. Wymóg oznaczenia osoby, na rzecz której wytoczone zostało powództwo, nie dotyczy spraw niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego.

Prokurator, wytaczając powództwo, nie ma obowiązku uiszczać należnej opłaty od wniesionego pisma – art. 96 ust. 1 pkt 6 KSCU (zwolnienie to obejmuje koszty sądowe, tj. opłaty i wydatki²¹).

2. Organizacje pozarządowe

W sprawach określonych w art. 61 § 1 KPC organizacje pozarządowe mogą wytaczać powództwa na rzecz obywateli oraz wstępować do toczącego się już postępowania. Powyższe uprawnienia nie są zróżnicowane w zależności od przedmiotu sprawy oraz rodzaju zadań statutowych danej organizacji, gdyż każda organizacja pozarządowa w zakresie swoich zadań statutowych, w sprawach wymienionych w art. 61 § 1 KPC, może zarówno wytaczać

¹⁹ Zob. post. SN z 3.4.1996 r. (III ARN 82/95, Legalis).

²⁰ A. Góra-Błaszczkowska, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2015, komentarz do art. 87 KPC.

²¹ Zob. art. 2 KSCU.

powództwa na rzecz danej osoby fizycznej, jak i przystąpić do niej w toczącym się już postępowaniu (art. 61 § 2 KPC).

Podkreślenia wymaga fakt, że bez zgody osoby uprawnionej organizacja pozarządowa nie posiada w ogóle legitymacji procesowej do wytoczenia powództwa na rzecz oznaczonej osoby. Dopiero po uzyskaniu przez organizację zgody uprawnionego zachodzi jego podstawienie procesowe (substytucja procesowa) do wystąpienia we własnym imieniu w charakterze powoda zamiast osoby, która jest stroną stosunku prawnego rozpoznawanego w procesie (strona w znaczeniu materialnym). Brak czynnej legitymacji procesowej implikuje koniecznością wydania wyroku co do istoty sprawy, oddalającego powództwo, nie uprawnia natomiast do rozstrzygnięcia o charakterze formalnym²². Nie można zatem przyjąć na zasadzie art. 61 § 4 KPC, że udokumentowanie zgody osób, na rzecz których organizacja pozarządowa wnosi powództwo, stanowi wymóg formalny pozwu. Zgoda taka ma bowiem charakter materialnoprawny²³.

3. Państwowa Inspekcja Pracy

Inspektorzy pracy są organami Państwowej Inspekcji Pracy, którzy działają w ramach terytorialnej właściwości okręgowych inspektoratów pracy (art. 17 pkt 3 PIPU). Przeprowadzają oni kontrole mające na celu ustalenie stanu faktycznego w zakresie przestrzegania prawa pracy, a w szczególności przepisów zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, a także przepisów dotyczących legalności zatrudnienia (art. 21 i 22 PIPU).

Zakres uprawnień inspektorów pracy jest ograniczony jedynie do powództwa o ustalenie istnienia stosunku pracy, również w sytuacji, gdy łączący strony stosunek prawny, wbrew zawartej między nimi umowie, ma cechy stosunku pracy. Inspektorzy pracy nie mogą natomiast wytaczać powództw o ustalenie nieistnienia stosunku pracy. Dla skutecznego wytoczenia powództwa przez inspektora pracy nie jest wymagana zgoda osoby, na rzecz której powództwo to ma być wytoczone²⁴. W sprawach dotyczących ustalenia istnienia stosunku pracy, do inspektorów pracy stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze (art. 63² KPC).

4. Powiatowy (miejski) rzecznik praw konsumentów

Powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów wykonuje zadania samorządu powiatowego w zakresie ochrony praw konsumentów (art. 39 ust. 1 OKiKU). Jest on również uprawniony do wystąpienia z określonymi roszczeniami w razie dokonania czynu nieuczciwej praktyki rynkowej, tj. może żądać zaniechania stosowania praktyki, złożenia jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie oraz zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny²⁵.

Artykuł 63³ KPC nie zawiera katalogu spraw o ochronę konsumentów, należy zatem rozumieć, że są to wszystkie sprawy wynikające z umowy pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą. Przepis ten nie będzie miał więc zastosowania do spraw pomiędzy konsumentami.

²² Post. SA w Szczecinie z 14.3.2006 r. (I ACz 206/06, niepubl.).

²³ E. Marszałkowska-Krześ (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2017, komentarz do art. 61 KPC.

²⁴ Post. SN z 29.12.1998 r. (I PKN 494/98, Legalis).

²⁵ Zob. art. 12 ust. 1 pkt 1, 3, 5 w zw. z art. 12 ust. 2 pkt 4 ustawy z 23.8.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 845.

Ponadto rzecznik konsumentów nie może działać w postępowaniu na rzecz interesów grupowych.

Powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów nie ma obowiązku uiszczania kosztów sądowych w sprawach dotyczących ochrony indywidualnych interesów konsumentów (art. 96 ust. 1 pkt 11 KSCU). Natomiast osoba, na rzecz której powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów wytoczył powództwo, ani strona postępowania, do którego rzecznik przystąpił nie mają prawa do ustawowego zwolnienia od kosztów sądowych.

Rozdział II. Zdolność sądowa i procesowa, legitymacja procesowa, współuczestnictwo w sporze

Uwaga!

Przedstawione poniżej zagadnienia mają charakter poglądowy i dotyczą w głównej mierze kwestii praktycznych występujących w obrocie prawnym.

1. Zdolność sądowa

Zgodnie z art. 64 § 1 i 1¹ KPC, niczym nieograniczoną zdolność do występowania jako strona w procesie mają wszystkie osoby fizyczne oraz osoby prawne, a jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi tylko wówczas, gdy przepis rangi ustawowej przyznaje im zdolność prawną.

Z powyższego wyciągnąć należy zatem wniosek, że zdolność sądowa nie wiąże się bezpośrednio z podejmowaniem czynności procesowych (zdolnością procesową), ale tylko z możliwością bycia stroną postępowania cywilnego.

Zdolność sądowa, jak jednolicie wskazuje się w orzecznictwie i judykaturze, stanowi bezwzględną i pozytywną przesłankę procesową²⁶. Jej brak powoduje wydanie przez sąd orzeczenia o charakterze formalnym. Brak zdolności sądowej może mieć charakter pierwotny lub następczy. Oznacza to, że może wystąpić bądź przed wszczęciem postępowania, bądź w jego toku.

Pierwotny brak zdolności sądowej jednej ze stron skutkuje odrzuceniem pozwu na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 KPC, należy jednak zaznaczyć, że zgodnie z § 2 wskazanego przepisu odrzucenie z tej przyczyny nastąpi wówczas, jeżeli brak ten nie zostanie uzupełniony zgodnie z przepisami Kodeksu, a zatem w trybie, o którym mowa w art. 70 oraz art. 71 KPC regulujących coś w rodzaju postępowania sanacyjnego oraz skutki nieusunięcia braków, niemniej w odniesieniu do zdolności sądowej ma to bardzo ograniczone zastosowanie.

²⁶ T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, Lex 2016, komentarz do art. 64 KPC.

W doktrynie podkreśla się, że usunięcie skutków braku zdolności sądowej osób fizycznych jest w zasadzie niemożliwe²⁷.

Jeżeli braków w zakresie zdolności sądowej nie można uzupełnić albo nie zostały one usunięte w wyznaczonym terminie sąd znosi postępowanie w zakresie, w jakim jest ono dotknięte brakami, i w miarę potrzeby wydaje odpowiednie postanowienie (art. 71 KPC). Zniesienie postępowania oznacza „skasowanie” dotychczas dokonanych w nim czynności²⁸, przy czym w zależności od charakteru braku sąd bądź tylko znosi postępowanie, bądź też „wydaje odpowiednie postanowienie”. W tej drugiej sytuacji, tzn. gdy w danej chwili postępowanie w ogóle nie może być prowadzone, sąd w razie pierwotnego braku zdolności sądowej pozew odrzuci.

Należy pamiętać, że postanowienie wydawane na podstawie art. 71 KPC ma charakter rozstrzygnięcia o charakterze formalnym, ale jego wydanie leży w kompetencji sądu, a nie przewidniczącego i nie jest czynnością podejmowaną na podstawie art. 130 KPC.

Inne następstwa występują w razie następczego braku zdolności sądowej.

W takiej sytuacji sąd, na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 KPC, co do zasady, zawiesza postępowanie z urzędu. Istotną kwestię w tym zakresie reguluje § 2 wskazanego przepisu stanowiący, że w przypadkach wymienionych w § 1 pkt 1 (m.in. utrata zdolności sądowej), pkt 4 i 6 zawieszenie ma skutek od chwili nastąpienia zdarzeń, które je spowodowały. Zawieszając postępowanie, sąd z urzędu uchyla orzeczenia wydane po nastąpieniu tych zdarzeń, chyba że nastąpiły one po zamknięciu rozprawy. Dalszą konsekwencją utraty zdolności sądowej może być umorzenie postępowania.

Brak zdolności sądowej jest przyczyną nieważności postępowania oraz przesłanką wznowienia postępowania na podstawie art. 379 pkt 2 oraz art. 401 pkt 2 KPC.

W kontekście powyższych uwag, istotne znaczenie ma następcza utrata zdolności sądowej spowodowana śmiercią osoby fizycznej w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Na uwagę w tym zakresie zasługuje pogląd zawarty w uzasadnieniu postanowienia SN z 15.6.2011 r.²⁹, w którym wskazano, że „w postępowaniu procesowym śmierć strony jest przyczyną obligatoryjnego zawieszenia postępowania, jeśli prawo lub obowiązek, będące przedmiotem postępowania, przechodzą na spadkobierców. Niepodejmowanie przez sąd żadnych czynności procesowych, poza przewidzianymi art. 179 § 3 KPC, podyktowane jest koniecznością stworzenia następcom prawnym zmarłej strony możliwości wstąpienia do procesu i podjęcia działań mających na celu obronę ich interesów. Odpowiednie stosowanie przepisów o zawieszeniu postępowania w postępowaniu nieprocesowym uwzględniać musi jego odrębności, w tym także dopuszczalność kontynuowania go z udziałem tylko jednego uczestnika. W każdym przypadku śmierci uczestnika postępowania sąd powinien rozważyć, czy zawieszenie postępowania jest konieczne, czy też może ono toczyć się bez udziału jego następców prawnych, nie dochodzi bowiem do bezpośredniego zastosowania wprost art. 174 § 1 pkt 1 KPC, regulacji charakterystycznej dla postępowania procesowego. W poszczególnych rodzajach tego postępowania potrzeba powstrzymania się z dalszym jego prowadzeniem może różnie się kształtować, odpowiednio do przewidzianej przepisami ich specyfiki.

²⁷ Zob. A. Jakubecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–729, Warszawa 2012; T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, Warszawa 2012.

²⁸ T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego, komentarz do art. 71 KPC.

²⁹ V CSK 363/10, Legalis.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl